

§ 21. Obyvatelstvo dle věku.

I. Zjišťování věku a věkového rozčlenění obyvatelstva bylo při sčítáních lidu předsebráno teprv asi od druhé polovice 19. stol., a to nejprve tak, že vyšetřovány určité skupiny věkové (děti asi do 15 let a starci nad 60 a 70 let), teprv mnohem později věkové třídy 10 a 5 roční, až konečně matematictí statistikové prosadili zjišťování obyvatelstva pro každý rok věku. Protože pak lidé méně vzdělaní udávali se zálibou čísla okrouhlá, pojato - vrchol statistické zevrubnosti - ve sčítací listy dokonce přesné datum a kalendářní rok zrození.

Přes toto počítá statistika při všech sčítáních

s nedostatečným zjištěním dětí prvních dvou let, s přeplněním porodových ročníků končících 0 nebo 5, částečně i s příliš skrovnými údaji věkovými pro ženské obyvatelstvo od 30. do 50. roku i s příliš vysokými údaji věkovými pro starce, které teprv přehlídkou matrok musí býti opravovány. (V Prusku po zavedení zvláštního katastru stoletých osob klesl jejich počet z několika set asi na 30, ve východních zemích se nekriticky uvádí přemnoho domněle stoletých lidí).

II. Věkové rozvrstvení obyvatelstva, t. j. absolutní či relativní počet individuí v jednotlivých věkových skupinách v obyvatelstvu, je výsledkem vzájemného poměru

a) především porodů a úmrtí a dále

b) výsledkem stěhovacího ruchu v jednotlivých skupinách věkových i konečně

c) druhy též výsledkem zvláštních příčin, přírodních i společenských, různé věkové vrstvy různě postihujících (j. na př. války, epidemie).

Přirozeným typem věkového složení obyvatelstva bylo by největší jeho procento ve věku nejmladším a postupný úbytek na dalších stupních věkových (tedy lidí v 1. roce věku počet největší, v 2. roce již menší, v 3. a každém dalším roce postupně vždy menší a menší až k nejzazším hranicím dosažitelného věku lidského).

A podobně v určitých stejných skupinách ročníků (tedy od 0 do 5 let, od 5 do 10 let atd.), tedy jakási stupňová pyramida, jejíž základnu tvoří kojenci a vrchol starci. Nemá-li pak v národě lidí ubývatí, musí počet zbylých novorozenců v 1. roce věku býti každoročně větší než úhrnný počet těch, kdož ve všech vyšších ročnicích úmrtím odpadli.

Ale tento základní typ doznává modifikací. Nadprůměrně silná plodnost způsobuje převahu nejnižších stupňů věkových, kdežto obmezování koncepcí dětskou základnu zúžuje naproti ročníkům středním. Silné přistěhovalectví do měst způsobuje mocné zastoupení stupňů nejproduktivnějších (od 15 do 40 nebo i od 40 do 60 let, někde i vyšších: starců - pensistů a vdov), kdežto silné odstěhovalectví (z ven

kovských okresů zemědělských nebo vůbec ze zemí vystěhovaleckých) zmenšuje počet dospělých a zjednává nadpoměrné číselné zastoupení věkovým skupinám nejnižším a nejvyšším, dobré zdravotní a hospodářské poměry sesilují věkové vrstvy (skupiny) nejvyšší.

Kde je zvlášť silně zastoupen dorost, mluví se druhdy o obyvatelstvu mladém (Rusko, Německo), kde jsou nadprůměrně zastoupeny věkové skupiny vyšší, o obyvatelstvu starém (Francie).

Někdy se opět vyšetřuje "střední věk" (median age), totiž věkový bod, který by obyvatelstvo dle věku seřazené dělil ve dvě stejné polovice (mladší a starší nad tuto hranici, na př. 30 let 11 měsíců), jindy se opět zjišťuje průměrný věk žijících, totiž počet osob každé věkové skupiny se násobí dotyčným věkem a pak se součet těchto součinů dělí úhrnným počtem žijících (Schnapper - Arndt).

Všechno nepřírozené věkové složení obyvatelstva, zvl. účinkem ruchu stěhovaleckého, mívá v zápětí závažné hospodářské i sociální (v krajích odtahových nadbytek starců, dětí a žen, v přistěhovaleckých poměrný přebytek dospělých mužů).

III. Složení obyvatelstva dle věku určuje vynikající měrou fyzickou, ekonomickou a intelektuální strukturu každého sociálního tělesa, zejm. výrobní schopnost národa v poměru ke spotřebě, jeho možnou sílu brannou, řešení po-

jišřování životního a vůbec sociálního atd. Budeř nejvíce pracovní síly v národě, který má poměrně nejvíce obyvatelů dospělých a věkem ještě nesešlých, tedy asi ve věku 15-60 (70) let; tito představují produktivní vrstvu národa, která musí pracovat na ty, kdož ještě nejsou, nebo již nejsou produktivní. Čím silněji zastoupena je dětská generace, tím větší je obtížení dětmi pro - tím pak právě menší - kvotu dospělých, ale tím větší je produktivní, branná, expansivní a kolonizační síla národa v budoucnosti. Naopak větší procentní sazba věkové skupiny produktivní (mezi 15.- resp. 20.-60. rokem věku) a menší počet neproduktivních jest výhodným jen pro blahobyt přítomné generace (protivy : Francie s jedné a všechny ostatní kulturní země s druhé strany).

IV. Dle posledních sčítání předválečných

čítalo se obyvatelstvo :

<u>ve věku</u>	<u>v Rakousku 1900</u>	<u>Uhrách 1900</u>	<u>Bosně a Herceg. 1895</u>
0 - 9 let	6,322.916	4,809.904	249.405
10 - 19 "	5,168.911	3,982.944	180.078
20 - 29 "	4,262.560	2,880.082	117.482
30 - 39 "	3,381.810	2,476.233	97.842
40 - 49 "	2,748.717	2,099.100	72.652
50 - 59 "	2,141.995	1,544.101	52.345
60 - 69 "	1,388.022	984.031	38.864
70 a více	735.777	476.681	19.522
neznám. věku	---	1.483	---
	<u>26,150.708</u>	<u>19,254.559</u>	<u>828.190</u>

	v Německu 1900	Francii 1896	V. Britanii a Irs. 1891
0 - 9 let	13,776.331	6,600.676	8,907.798
10 - 19 "	11,157.690	6,692.452	8,144.891
20 - 29 "	9,568.040	6,215.674	6,436.425
30 - 39 "	7,401.212	5,428.507	4,824.378
40 - 49 "	5,693.679	4,657.372	3,734.307
50 - 59 "	4,373.358	3,882.478	2,729.097
60 - 69 "	2,846.445	2,869.262	1,817.752
70 a více	1,550.423	1,912.153	1,136.488
neznám. věku	---	10.437	1.786
	56,367.178	38,269.011	37,732.922.

Ze 100 osob bylo tedy při těchto sčítáních :

ve věku

	v Rak.	Uhers.	Bos. a H.	Něm.	Franc.	V. Brit. a Irsku
0-9 let	24.2	25.0	30.1	24.4	17.3	23.6
10-19 "	19.8	20.7	21.8	19.8	17.4	21.6
20-29 "	16.3	14.9	14.2	17.0	16.2	17.1
30-39 "	12.9	12.9	11.8	13.1	14.2	12.8
40-49 "	10.5	10.9	8.8	10.1	12.2	9.9
50-59 "	8.2	8.0	6.3	7.8	10.2	7.2
60-69 "	5.3	5.1	4.7	5.0	7.5	4.8
70 a více	2.8	2.5	2.3	2.8	5.0	3.0
nez. věku	--	0.0	---	---	0.0	0.0

Srovnání poměrů býv. Rakouska s Francií 1890 a 1900

co do věkového složení obyvatelstva podává tato tabulka :

Z každého 1000 obyv. bylo ve věku

	r.1890	v Rakousku	Francii	r.1900	v Rak.	a Francii
do 10 let	239	175	263	177	} 458	} 346
od 10-20	197	175	195	169		
" 20-30	162	163	161	161	} 391	} 425
" 30-40	131	138	127	142		
" 40-50	109	123	103	122		
" 50-60	83	101	79	104	} 151	} 229
" 60-70	52	76	49	76		
přes 70	27	49	23	49		

U jednotlivých národností (podle "obcovací řeči") byly v starém Rakousku 1900 různé věkové třídy zastoupeny takto :

Z každých 100 osob obcovací řeči :

ve věku	do 10 let	od 11-20 let	od 61-70	přes 70 let stáří
české	26.27	19.45	5.03	2.59
polské	29.96	20.48	3.91	1.39
rusínské	30.21	20.96	3.81	0.93
německé	23.50	18.66	5.65	2.89
<u>průměrem bylo v Předlitavsku osob</u>	<u>26.30</u>	<u>19.55</u>	<u>4.90</u>	<u>2.31</u>

Nadprůměrně značný dorost (do 10 let) vykazovali Poláci, Rusíni, Srbochorvatí a Rumuni, podnormální obsazení pak vykazovaly všechny ostatní národnosti; Češi, Němci a Vlaši pak i kategorii od 11-20 let. U Čechů ještě r. 1890 byl dorost nad průměrem říšským a vůbec jejich věkové členění se

blížilo dnešnímu členění u ostatních národů slovanských (kromě Slovinců).

V. Shrňeme-li věkové třídy v kategorii podle produktivní síly, připadalo r. 1900 z každého 1000 osob na obyvatelstvo ve věku

	do 15 let	od 15 do 60 let	přes 60 let
v Rakousku	322	594	84
Německu	350	573	77
Francii	<u>270</u>	<u>611</u>	<u>119</u>
V. Britanii	<u>363</u>	<u>562</u>	75
Italii	323	594	83
Spoj. Státech	379	563	58.

Ballod rozlišuje pět věkových kategorií : děti a starci (nad 70 let) jsou obtížením věku plně pracovní způsobilosti (20 - 60 let), kdežto lidé od 15. do 20. a od 60. do 70. roku se ještě tak sami uživí. I dostává z každých 1000 obyv. toto věkové rozčlenění :

a) děti do 15 let, b) mladiství, c) věk plně, d) věk zmenšené, e) starci

pracovní způsobilosti
(15-20 let) (20-60 let) (60-70 let) (přes 70 l.)

Rakousko	<u>352</u>	<u>106</u>	470	49	<u>23</u>
Německo	348	95	479	50	28
Francie	<u>263</u>	<u>83</u>	<u>529</u>	<u>76</u>	<u>49</u>
Itálie	<u>341</u>	<u>104</u>	<u>451</u>	61	36
Spoj. Státy	348	96	489	41	26

Schnapper - Arndt vystihuje různé zatížení plně produktivních věkových tříd jednak dětmi, jednak všemi "bonches inutiles" v různých státech touto tabulkou :

Na 1000 dospělých (15-60 let) připadalo

	jen dětí	"bonches inutiles" vůbec
Anglie	<u>649</u>	<u>779</u>
Francie	<u>439</u>	<u>641</u>
Italie	<u>568</u>	720
Německo	625	764
Rakousko	582	712
Uhersko	649	743.

Všude, kromě Francie, je zřejmo silné zatížení produktivních vrstev dětmi (největší v Anglii, v Německu a v Uhrách) a "neužitečnými jedlíky" vůbec (zvl. v Anglii a v Německu).

Vezmeme-li pro Anglii, Německo, Itálii a Francii za základ stejný počet obyvatelů, na př. 40 milionů, připadalo z tohoto počtu dle hořejší tabulky absolutní číslíci

	dětí	dospělých (15-60 let)	starců
v Anglii	<u>14.52</u> mil.	22.48 mil.	3.- mil.
Německu	14.0 "	22.92 "	3.08 "
Francii	<u>10.8</u> "	<u>24.44</u> "	<u>4.76</u> "
Itálii	<u>12.92</u> "	<u>23.76</u> "	<u>3.32</u> "